

PŘED STO LETY ZEMŘEL FRANTIŠEK BARTOŠ

K nejvýznamnějším osobnostem našeho kulturního života ve druhé polovině 19. století patřil František Bartoš, od jehož úmrtí uplyne v těchto dnech sto let. Tento vynikající pedagog, etnograf, folklorista a dialektolog, který byl celou svoji bytostí úzce spjat s ideami národního obrození, ve své době výrazně ovlivňoval svým mnohostranným dílem rozvoj celého národního života na Moravě.

Narodil se 16. března 1837 v Mladcové u Zlína jako syn hostinského. Do školy chodil ve Zlíně. Jako patnáctiletý odešel na studia do Olomouce, kde po maturitě přešel na Filozofickou fakultu vídeňské univerzity. V 27 letech se stal suplentem na gymnáziu ve Strážnici. Po roce se však vrací na gymnázium do Olomouce, po válce rakousko-pruské nastupuje už jako definitivní učitel do Těšína a po třech letech, dvatřicetiletý, přichází učit do Brna na gymnázium „slovanské“ (tak se tenkrát říkalo dvěma prvním českým gymnáziím na Moravě, založeným roku 1867). V Brně prožil téměř třicet let své učitelské kariéry a zde také dosáhl jejího vrcholu, když se v roce 1888 stal ředitelem nižšího gymnázia starobrněnského, kde působil plných deset let. Rok po své šedesátce, působil v středních školách 34 let, odchází do penze a vrací se do rodné Mladcové u Zlína, kde „na odpočinku“ začíná ještě intenzivněji literárně pracovat.

Již jako malý chlapec slýchal František Bartoš v otcově hospodě, jak zde návštěvníci zpívají a tančí. Rád poslouchal jejich vyprávění, byl přitahován všemi zvyky a obyčejí, které viděl okolo sebe. Vrozenou touhu po vzdělání v něm vypěstovali na svou dobu mimořádně vzdělání zlinští kantori František a Josef Vojtěchovi. Jako student rád navštěvoval divadla. Bylo to v době, kdy všude byla úřední řečí němčina a právě mezi studenty se začalo probouzet české vlastenecké cítění. Když dosáhl v Těšíně definitivního umístění a byl tak již existenčně zajištěný, vrhl se přímo vášnivě do vědecké práce a tato literární vášně ho již neopustila po celý život. Byl příkladem houževnatého badatele, který celé své životní dílo plně odevzdal ve prospěch národních i slovanských zájmů. A právě obdivuhodný rozsah jeho díla je toho výmluvným svědectvím.

V roce 1868 vyšla první Bartošova mluvnická rozprava v těšinské výroční zprávě gymnazijní. Záhy poté vychází Bartošova syntaktická rozprava česká, kterou vstupuje jako profesor brněnského gymnázia na pole mladého českého vědeckého života. Vydává pak více jak desítku učebnic a příruček, které výrazně pozvedly úroveň výuky českého jazyka a literatury na středních školách. O *Rukověti správné češtiny*

napsal Jan Herben, že si zaslouží být „do zlata zafasována, ale také i více čtena“. Slovy těžko postižitelná je ovšem vlastní pedagogická práce Františka Bartoše. Smyslem života se mu stala škola a psací stůl. Svým žákům imponoval rozsáhlými vědomostmi, ryzím charakterem i publikačními úspěchy. Vychoval řadu vynikajících osobností – Jana Herbena, Františka Bílého a další, kteří pak hráli významnou úlohu ve společenském i kulturním životě našeho národa. Jeho učitelská, badatelská, národopisná a literární činnost mu zabrala veškerý čas jeho života, takže nakonec zůstal svobodný. Při svých „národopisných toulkách“ rád navštěvoval své bývalé žáky na venkovských farách a školách. V roce 1884 si zapsal: „*Překrásných plánů mám plnou hlavu, materiálu celé haldy, jen zdraví zachovejž mi Bůh a škola nezabíjej všeho času.*“ A jinde čteme: „*Kdyby tak člověk mohl ve dne v noci pracovat bez únavy.*“ Je samozřejmé, že každodenní vyčerpávající pracovní tempo muselo někde zanechat své stopy. A proto 24. září 1902 přichází první mozkový záchvat. Lékaři doporučují klid, omezit ba zastavit práci. A Bartoš si stěžuje: „*Velmi rád jsem na světě, pro žádné rozkoše, těch jsem věru jakživ málo užil, ale pro práci. Škoda bude toho, co se mnou zemře, je toho ještě hodně!*“ Za čtyři roky – 11. června 1906 – umírá v domě, kde se před 69 lety narodil. Později je zde umístěna pamětní síň, která nese jeho jméno.

Přes všechny pocty, kterých se Františku Bartošovi dostalo již za jeho života, zůstal vždy člověkem skromným, z duše dobrým a ohleduplným. Když byl v roce 1890 jmenován členem České akademie věd, prohlásil, že se pokládá jen za prostého dělníka na staveništi národní vzdělanosti. Čas podrobil i Bartošovo dílo tvrdé zkoušce. Mnohé z toho, co napsal, se stalo již jen dobovým dokumentem. Zůstalo však stále dost toho, co z jeho bohatého díla i dnes patří k živému národnímu dědictví. Připomeňme si závěrem několik přísloví, která sepsal František Bartoš na přelomu 20. století. Jejich obsah je stejně aktuální dnes jako v roce 1900, kdy byl uveřejněna v *Domácí čítance* „*Z lidu pro lid*“.

Připravil Josef Pala

Bůh vysoko, ale vidí daleko.

Bůh nevyplácí každou sobotu.

Kdo Bohu slouží, dobrého má hospodáře.

Kdo v mále se pronevěřil, pronevěří se i v mnoze.

Otcova kletba vysušuje a matčina z kořen vyvracuje.

Starý hřích činí novou hanbu.

Lépe se jednou zardít studem, nežli stokrát blednout strachem.

Dobry člověk se neleká, když vidí šibenici.

Každý dobrý může lepší býti.

Voda a zloba nemá stání.

Bohu slouží tak, aby čerta nerozhněval.

Dávej s rozumem, a ber s pamětí.

Přílišná štedrota – hotová žebrota.

I pes ví, kdo jej krmí.

Vychovaný krkavec i pánu oči vyklove.

Chudému se nedostává všeličeho a lakomci všeho.

Darmo ten zboží má, kdo ho neužívá.

Pravda má přátele, ač ne vždy na ulici.